

Марко М. ПАРЕЗАНОВИЋ*

Академија за националну безбедност у Београду

РАТ У НАГОРНО КАРАБАХУ 2020. ГОДИНЕ – УЛОГА СВЕТСКИХ И РЕГИОНАЛНИХ СИЛА

Айсиракиј: У раду се анализира рат на Нагорно Карабаху између Јерменије и Азербејџана из 2020. године, који се назива Други рат и у којем је победио Азербејџан. Поред војне анализе, извршено је и истраживање на тему политичких, економских и безбедносних прилика које су претходиле избијању оружаног сукоба, са посебним акцентом на улогу кључних спољнополитичких актера, пре свега Русије, Турске и Ирана. Посебна пажња посвећена је и спољнополитичкој позицији Сједињених Држава према наведеном конфликту. Извршена је и анализа мировног споразума, као и свих политичких и војно-безбедносних импликација које су проишле из тог споразума, а које се могу рефлектовати на даљу стабилност и очување мира у региону Нагорно Карабаха. Резултати истраживања указују да без обзира на потписан мировни споразум и прекид оружаног сукоба између јерменских и азербејџанских оружаних снага, Нагорно Карабах је и даље остало подручје високог конфликтног потенцијала, те да се у будућности могу засигурно очекивати поновни оружани сукоби, у почетку ограниченог карактера, али свакако са тенденцијом да прерасту у нови рат.

Кључне речи: Нагорно Карабах, Јерменија, Азербејџан, рат, беспилотна летелица, дипломатија, мировни споразум.

УВОД И ГЕНЕЗА СУКОБА У НАГОРНО КАРАБАХУ

Нагорно Карабах, аутономна област на југу кавкаског региона, представља подручје континуиране политичке, војне и безбедносне нестабилности, при чему стабилизација стања и дугорочни мир свакако још увек нису ни на видуку. У новијој историји, конфликтни потенцијал Нагорно Карабаха започео је 1921. године, када су совјетске власти то подручје, на које је до тада Јерменија полагала право, припојили Азербејџану. Као аутономна област совјетског Азербејџана, конфликтни потенцијал на Нагорно Карабаху је значајно добио на интензитету у предвечерје распада Совјетског Савеза. Јерменија је, попут других република СССР-а, итекако знала да заједничка држава пуца по шавовима и активирала је јерменско питање у Нагорно Карабаху. Сходно томе, већинско јерменско становништво је почетком децембра 1991. године одржало референдум и прогласило независност Републике Нагорно Карабах, што је значило и територијално одвајање од Азербејџана. Сувереност Нагорно Карабаха до данашњег дана није признала ниједна држава на свету, укључујући и саму Јерменију.

Почетком 1990-их, у оружаним сукобима који су трајали више, јерменска страна имала је више успеха, што је резултирало потписивањем мировног споразума 1994.

* Ванредни професор, електронска пошта: beogradbg15@gmail.com

године у Бишкеку. Потписивање мировног споразума је делимично и резултат рада Минске групе која је деловала под покровитељством ОЕБС-а и коју су чинили Руска Федерација, Сједињене Државе и Француска као председавајући и кровни актери, а чланице групе биле су још и Белорусија, Немачка, Италија, Португалија, Холандија, Шведска, Финска и Турска. Међутим, без обзира на овај мировни споразум и сав оптимизам који је у том периоду доносио са собом, ипак је убрзо свим водећим међународним актерима постало јасно да је неодржив на дужи стазе (Петровић 2016).

Након распада СССР питање Нагорно Карабаха је од унутрашњег постало међународно питање које је подложно тумачењу међународног јавног права, чиме је све наведено додатно добило на својој сложености, због чега је свака иницијатива за присаједињење Нагорно Карабаха Јерменији представљала повреду територијалног интегритета Азербејџана (Grigorian 2003: 129-142).

Озбиљнији оружани конфликти започели су у фебруару 1988. године, након чега су све више добијали на интензитету и почетком 1990-их прерасли у Први рат на Нагорно Карабаху, који је трајао до маја 1994. године. Под првим ратом сматра се оружани сукоб између Јерменије, која је подржавала побуњено јерменско становништво из Нагорно Карабаха и Републике Азербејџан. Мировни споразум је потписан на релацији Баку-Степанакерт-Јереван, међутим од самог почетка се знало да то неће бити трајно и стабилно стање. Иначе, тим споразумом, Нагорно Карабах је формално-правно остао у саставу Азербејџана, али је њиме суштински владала јерменска сепаратистичка самопроглашена република.

Други рат из 2020. године у Нагорно Карабаху завршен је поразом јерменске стране, али не потпуним. Азербејџан није успео да поврати контролу над читавом спорном територијом, при чему је јерменска страна успела да задржи контролу над трећином територије непризнате републике.

Из перспективе великих и регионалних сила, овај рат је омогућио да значај и улога Турске у региону не само Нагорно Карабаха, већ и шире, на Кавказу, додатно ојача. Поред тога, Русија је потписивањем мировног споразума и инсталирањем својих мировних трупа досегла један квалитативно виши ниво свог присуства и утицаја у овом региону, чиме је значајно ослабила позиције Сједињених Држава и Европске уније. Кремљ, јужни Кавказ посматра као своју зону утицаја, због чега свако инострано мешање у овако осетљивом региону, званична Москва не посматра благонаклоно (Перишић 2015: 104). По том основу, Русија је увек била укључена у сукобе на простору Закавказја, понекад подржавајући сепаратистичке тенденције, а понекад власти држава у којима се покушавају реализовати сепаратистичке амбиције. Улога Русије у овом региону и даље је најзначајнија, при чему њена војна, економска и свака друга моћ, и даље значајно превазилази укупне потенцијале земаља овог региона, што јој омогућава да има снажан утицај на њихову унутрашњу и спољну политику (Jović-Lazić, Lađević 2013: 69).

ПРИПРЕМЕ ЗА ДРУГИ РАТ

Нафтом богати Азербејџан окарактерисао је Први рат за Нагорно Карабах као међуфазу у конфликту, наставивши са повећањем инвестиција у модернизацију и техничко усавршавање војних потенцијала. Паралелно са тим, дипломатском

офанзивом креирала се повољнија међународна атмосфера за остваривање националних циљева. Азербејџан је искористио **два кључна фактора**, како би започео муњевити напад, који је поред конвенционалних, имао инкорпорирани готово све облике хибридног ратовања, а то су:

- кампања за председничке изборе у Сједињеним Државама.
- пандемија корона вирусом.

Када је у питању кампања за председничке изборе у САД (Федоровская 2017: 130), Наиме, главни циљ азербејџанских власти по овом основу је био да се пре-дупреди детаљније интересовање и укључивање америчке стране у нови оружани конфликт на Нагорно Карабаху. Опште је познато да су Сједињене Државе као глобална суперсила заинтересоване за управљање свим регионалним и светским конфликтима, а посебно оним који се догађају у региону Кавказа.

Што се тиче пандемије корона вирусом, опште је познат интензитет глобалних изазова који су у то време владали, као и чињеницу да су се све државе фокусирале на заштиту својих националних вредности и интереса. Самим тим и много мање пажње је било усмерено према отвореном питању Нагорно Карабах, што је посебно одговарало азербејџанској страни која се припремала за војну интервенцију.

Поред наведеног, главна карактеристика програма модернизације азербејџанске војске односила се на набавку значајног броја беспилотних летелица различитог карактера, почево од извиђачких, до офанзивних. Тако на пример, према наводима истраживача са института SIPRI, до почетка 2012. године, азербејџанска страна је од Израела купила преко 30 беспилотних летелица. И то није све, напротив, Азербејџан је убрзо након тога склопио нови уговор са Израелом у износу од 1,6 милијарди долара, такође за беспилотни програм. Производњу одређених компоненти за беспилотне летелице, започео је и Азербејџан самостално да развија и производи. Насупрот томе, у рату на Нагорно Карабаху, Јерменија је користила беспилотне летелице за које је било тешко да се установи којем произвођачу су припадале, при чему широј јавности није позната ни држава њиховог порекла (Влачић 2020: 50).

РАТ ИЗ 2020. ГОДИНЕ

Дана 27. септембра 2020. године у раним јутарњим часовима, започео је оружани конфликт у Републици Нагорно Карабах, у којем су се сукобиле Јерменија и Азербејџан. Тај конфликт је у веома кратком временском периоду, за свега пар сати, прерастао у рат, који је трајао 44 дана. Иако су се појављивале различите верзије догађаја које се односе на само започињање рата, **исти је започео Азербејџан**.

Неколико дана пре отпочињања оружаних дејстава, азербејџанске снаге безбедности су започеле снажне сајбер нападе на јерменске снаге у Нагорно Карабаху, али и на Републику Јерменију у целини. Ти сајбер напади као увод у војну интервенцију, представљају још једну карактеристику азербејџанско-јерменског сукоба из 2020. године.

За кратко време, азербејџанска војска је извршила муњевите и снажне артиљеријске нападе на два најважнија оперативна правца, при чему су интензивно коришћене и оклопне јединице, а све у циљу продора у дубину Нагорно Карабах. Бројни снимци на друштвеним мрежама показивали су велике азербејџанске губитке,

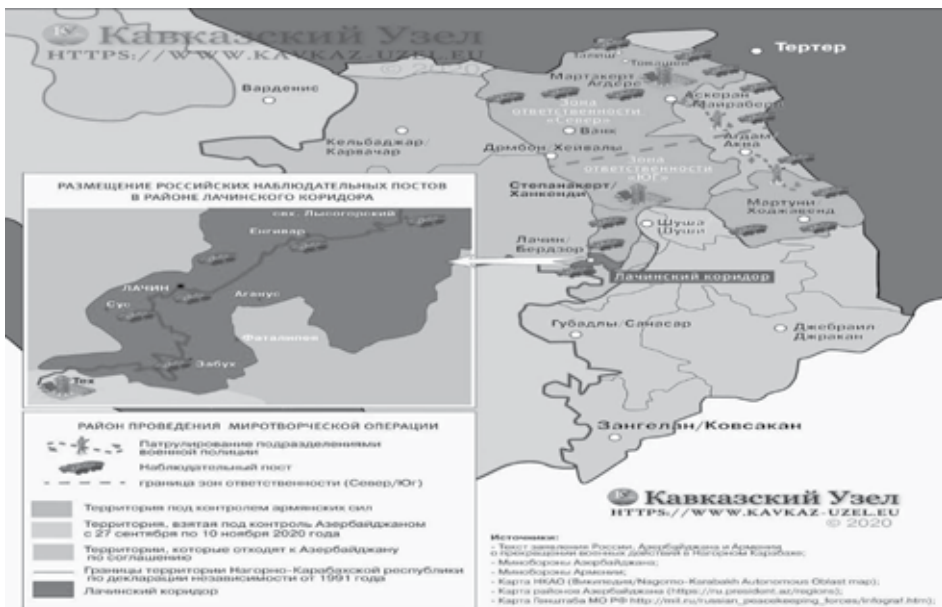
пре свега оклопних возила и тенкова. Међутим, паралелно са тим, медијски простор је почео да се попуњава снимцима који приказују дејства азербејџанских беспилотних летелица које су ефикасно уништавале јерменску ратну технику. Ти снимци рада беспилотних апарата су недвосмислено потврђивали о брижљиво и дуготрајно припреманој војној операцији Азербејџана (Влачић 2020:50).

На самом почетку, изведени су припремљени удари на положаје јерменских система ПВО, чиме је одбрану Нагорно Карабаха лишила до 80% тих система. Остваривање ваздушне супериорности омогућило је Азербејџану да уз помоћ беспилотних летелица непрекидно, нон-стоп и несметано напада јерменске моторизоване и механизоване јединице, наносећи им значајне губитке и пре него што су ушли у битку са снагама Азербејџана (Vukosavljević 2021).

Преглед ситуације на дан избијања рата 2020. године
(Naked science – Новости науки)

Јерменске ПВО снаге нису успеле да одбију масовне ударе азербејданских беспилотних летелица, односно нису успеле да на адекватан начин сузбију те нападе. Стекао се утисак да у оквиру јерменских ПВО снага, јединице не функционишу како би требало. Азербејдан је захваљујући дејствима беспилотних летелица, остваривао доминантну позицију по целокупној ратној зони. Приметан је био висок степен обучености азербејданске војске у коришћењу беспилотних летелица, што је указивало не само на добар и ефикасан програм обуке за њихово коришћење, већ и подршку коју је азербејданска војска по овом основу имала из иностранства. Резултати рада ових апарата, који су и презентовани јавности посредством друштвених мрежа остваривали су снажан психолошко-пропагандни ефекат. Међутим, иако се може поставити питање о аутентичности свих тих снимака, сасвим је извесно да јерменска војска није имала адекватан одговор на оваква дејства азербејданске војске (Влачић 2020: 50). Поред наведеног, интересантно је да у видео материјалима са ратишта, није било много документованих дејстава авијације са људском посадом (Banković 2020).

Преглед ситуације након окончања рата 2020. године
(Кавказский Узел)

Изненада, дана 9. новембра 2020. године у Москви, Азербејдан, Јерменија и Русија су потписали мировни споразум о окончању рата у Нагорно Карабаху. Потписници су били шефови држава Алијев, Пашињан и Путин. Овом потписивању, само дан раније, претходило је један изразито безбедносно-интересантан догађај, а то је обарање руског војног хеликоптера Ми 24, изнад планинског места Јераж на јерменско-азербејданској граници. Азербејдан је преузео одговорност за рушење руског хеликоптера, прилично неуверљиво правдајући то наводном

грешком. Само неколико часова након рушења руског хеликоптера, министри спољних послова Јерменије и Азербејџана били су у Москви, а убрзо након тога допутовали су и шефови држава који су потписали мировни споразум. У дипломатским круговима се коментарисало да је тада Кремљ након рушења хеликоптера запретио Азербејџану и приморао га да заустави даља оружана дејства, као и да одмах седне за преговарачки сто.

Иначе, мировни споразум на први поглед представља победу Азербејџана, који је након 26 година повратио своје окупиране регије, а које су биле непосредно под контролом Јерменије, све до прекида ватре према споразуму из Бишкека, којим је 1994. године окончан Први рат на Нагорно Карабаху. Према мировном споразуму, руски мировњаци су распоређени на период од пет година, при чему је Јерменија обезбедила коридор преко своје територије који повезује западни Азербејџан и азербејџанску аутономну регију Нахчиван, која се налази у потпуној изолацији и у близини турске границе. Руске мировне снаге су распоређене дуж Лачинског коридора дужине шест и ширине пет километара, који повезује Нагорно Карабах са Јерменијом (IFIMES 2020). Споразум је формулисан, како је то уобичајено у међународним мировним споразумима, дипломатским језиком, који није увредљив за поражену страну. Међутим, пажљивим читањем споразума показује да је Азербејџан постигао много више него што је очекивао, док је Јерменија изгубила оно што је могла избећи да је пристала преговарати пре избијања сукоба на основу четири резолуције Савета безбедности УН (822/1993, 853/1993, 874/1993 и 884/1993) (IFIMES 2020).

Стабилност територијалног решења који је прописан споразумом о прекиду ватре, представља важну варијабилу укупне одрживости постигнутог решења. Формирана произвољна локација линије додира може довести до више проблема у будућности, посебно у постконфликтном смислу (пресецање путева и друге инфраструктуре на два дела, обнова привредних потенцијала и слично). Повратак седам округа Нагорно Карабаха под контролу Азербејџана створило је потешкоће и на обновљеној административној линији између Јерменије и Азербејџана, јер административна линија пресеца не само путеве, већ и нека села. Посебно осетљиво питање је град Шуша који су заузеле азербејџанске снаге у последњим данима рата, јер је у непосредној близини главног града Степанакерта, који се налази под контролом Јермена. То је линија додира у којој у перспективи може доћи до нових напетости у будућности, јер њихова близина представља међусобну рањивост на гранатирање, а посебно и на снајперску ватру. Још један проблематичан аспект споразума о прекиду ватре је што јерменске трупе које су у обавези да напусте Нагорно Карабах још увек то нису учиниле до краја. У споразуму заправо то није ни тачно дефинисано. Званични Баку то тумачи на начин да све јерменске снаге треба да се повуку, док званични Јереван сматра да се то односи само на оружане снаге Јерменије, а да су од тога изузете оружане формације Нагорно Карабаха (оружане снаге Јерменије и Нагорно Карабаха су у суштини једно те исто). До сада је руски мировни контингент био за ову другу опцију и упркос потписаном примирју, већ је дошло до више оружаних инцидената (S4P 2021).

УЛОГА РУСИЈЕ У КРИЗИ

Русија и Јерменија су стратешки савезници, при чему је Јерменија и чланица ОДКБ и Евроазијске економске уније. Од првих дана рата, када је одмах на сцену ступила супериорност азербејџанских снага, главне наде Јерменије биле су окренуте ка Русији. Од званичне Москве се очекивало да неутралише турско мешање и да осуди учешће плаћеника из Сирије,¹ као и да омогући њихово повлачење из зоне сукоба. Русија је донела одлуку да се не меша у сукоб између јерменске и азербејџанске војске. Позиција Русије је била наглашено уздржана (Аветикјан 2020: 186).

Руски председник Путин је у почетку рата био пасиван, што је изазвало изненађење у међународним политичким круговима. Пустио је да рат иде својим током, одређујући црвену линију, а то је територија Јерменије. Ушао је на сцену када је Азербејџан почео да убира плодове своје офанзиве, као да је желео да покаже да је главни лидер постсовјетском простору који се за све пита. Допустио је Азерима да преузму територије које су изгубили пре тридесет година и спречио да Јермени изгубе све (Оташевић 2020).

Једна од главних карактеристика руске позиције по питању сукоба на Нагорно Карабаху, односила се на њену неспремност на било какво спољно мешање у решавању тог конфликта. Званична Москва као да је „држала шапу“ над обуставом ватре и отварањем мировног преговарачког процеса. Руска Федерација је у то време имала знатно важније спољнополитичке приоритете, пре свега по питању све заостренијих односа за Западом, али и напетости које су постојале у Украјини. Такође, у том периоду постојале су и одређене противречности у односима Русије и Белорусије. Такође, лебдела је и недовољно дефинисана позиција Руске Федерације по питању наведеног сукоба на Нагорно Карабаху, пре свега у контексту евангуалног ангажовања мировних трупа ОДКБ, јер је Јерменија као пуноправна чланица тог војно-политичког савеза, испољавала иницијативу у том правцу. За разлику од такве позиције Јерменије по питању ОДКБ-а, Руска Федерација је сукоб на Нагорно Карабаху квалификовала као унутрашњи, што је давало простора да се према статусу ОДКБ не ангажују мировне трупе тог савеза.

На први поглед, чинило се да се Русија повлачи са Закавказја (Петровић 2008: 71), правећи простор за Турско још интензивније присуство у том региону. Међутим, потписивање мировног споразума од стране шефова држава Азербејџана, Јерменије и Русије 10. новембра 2020. неочекивано је зауставила рат. Русија је прекинула оружани сукоб у Нагорно Карабаху, при чему је резултат њеног дипломатског деловања био Споразум о обустави ватре (Тучић 2021: 303). У суштини, тим споразумом, Русија се формално позиционирала у Лачинском коридору са мандатом у трајању од 5 година, са могућношћу продужетка тог рока. Такође, добила је и значајну улогу у обнови саобраћајних коридора и друге инфраструктуре, као и решавање питања погинулих, заробљених и других тема која се односе на последице рата, а што јој је омогућило и да јерменску и азербејџанску страну додатно стави у зависан положај.

1 Директна војна интервенција Турске и плаћеника из Сирије страни Азербејџана претило је да постсовјетски територијални спор локалног значаја, уђе у потпуно нови, регионални ниво, заједно са другим сукобима на Блиском истоку и Северној Африци;

КОНТРОВЕРЗНА УЛОГА ЈЕРМЕНСКОГ ПРЕМИЈЕРА ПАШИЊАНА

Московским мировним споразумом је потврђен јерменски пораз, али је тај пораз био и очекиван, ако се узме у обзир развој и потенцијал јерменских власти након обојене револуције 2018. године. Револуција је довела на власт опозиционе политичаре, које подржава Запад, попут премијера Никол Пашињана, који је обећао да ће испунити тежне јерменског народа и искоренити криминал и корупцију, а земљу претворити у владавину тренспарентности и закона. Као и у Грузији и Украјини, нови владари Јерменије одлучили су да се приближе Западу и НАТО, због чега је Пашињан демобилисао велики број активних официра који су били обучавањани у Москви, тако да је јерменска војска изгубила искусне старешине. У мају 2020. године, Пашињан је изненада сменио руководство јерменске специјалне службе, за директора именујући Аргишти Кјарамјана, који је био старости 29 година и без претходног искуства из области безбедности, са главним задатком да службу стави под цивилну контролу. Ово питање је имало непосредни утицај на рат у Нагорно Карабаху, јер је јерменска страна у потпуности заказала на обавештајном плану, поготову што су занемарили озбиљност војних и логистичких кретања, као и намере азербејџанских и турских снага на границама Нагорно Карабаха.

Пашињан се ослањао на истраживаче у аналитичким „Think tank“ центрима, попут IRI (International Republican Institute), како би Јерменија формирала нову стратегију јерменске националне безбедности, која је произилазила из идеје да је совјетско наслеђе неефикасно и да је систем заказао у идентификовању савремених безбедносних претњи са којима се суочава Јерменија. Иако је Јерменија, чланица ОДКБ, премијер Пашињан је смањио ниво обавештајне сарадње и размене безбедносних података са државама чланицама, укључујући и Русију. Влада је увела ограничења за руске компаније, које послују у Јерменији, од којих је најзначајнија била „Јужнокавска железница“ (IFIMES 2020).

Иначе, јерменске власти у Нагорно Карабаху оштро критикују политику коју води Пашињан, пре свега по питању његових изјава о неопходности нормализације и унапређењу односа Јерменије са Турском и Азербејџаном, које квалификују као националну издају јерменског народа (Гупа 2022). Интересантно је и да је јерменско политичко и војно руководство, наводно дуги низ година незаинтересовано посматрало азербејџанску војску како унапређује борбене капацитете, понашајући се као да Баку није припремао никакав напад (Митриновић Рашевић 2021).

УЛОГА ТУРСКЕ У КРИЗИ

Турска своју подршку Азербејџану оправдава историјским спором између Турске и Јерменије везано за геноцид над Јерменима од стране Османлија у току Првог светског рата, те историјском и етничком блискошћу између Турске и Азербејџана. Азери припадају туркијској групи народа исламске вероисповести, упркос томе што су Турци сунити, а Азербејџан шиити. Осим тога, званична Анкара настоји да има упориште у региону Кавказа како би имала бољу позицију у преговорима са Русијом око више питања, на пример око либијске или сиријске кризе,

затим око спора са Грчком везано за експлоатацију гаса у источном Медитерану и томе слично (Nezavisne novine 2020). Турска је на одређен начин од Азербејџана створила својеврсног експонента своје спољне политике на Закавказју, користећи у том смери у бројне садржаје тзв. меке моћи, као што су религијске, историјске, културолошке компоненте и томе слично. Такође, Турска је у последњих неколико година снажно интензивирала и проширила своју економску сарадњу са Азербејџаном, пројектујући ову земљу као стратешког партнера (Миловановић, Путник 2021: 286).

Турска је у током наведеног рата пружала пуну подршку Азербејџану, при чему се отворено и нескривено ставила на страну Азербејџана, при чему је та подршка била војног и политичког карактера. Војно мешање се реализовало слањем турских војних инструктора и војне технике ради благовременог припремања оружане интервенције. Непосредно на терену, са азербејџанском војском ратовали су припадници турских специјалних јединица. Турске специјалне службе такође су пружале пуну подршку Азербејџану за припрему и реализацију војне интервенције, при чему је наводно организовала и учешће плаћеника из Сирије на азербејџанској страни.

По питању политичког ангажовања Турске, издвајају се два кључна правца њеног офанзивног спољнополитичког наступа у рату на Нагорно Карабаху. Први је подразумевао коришћење, условно речено, развученог фокуса руске спољне политике, имајући у виду већ наведена акутна питања која су оптерећивала званичну Москву (Украјина, НАТО, САД, ЕУ, Белорусија итд.). Други правац је подразумевао да је Турска проценила да је то био прави тренутак да Азербејџан дејствује у Нагорно Карабаху. Осим тога, Турска је кроз све наведено настојала да се наметне као незаобилазни играч у региону Закавказја (Тучић 2020: 307).

У сваком случају, без обзира на директно и успешно учешће Турске у рату на Нагорно Карабаху, стиче се утисак да Турска ипак није остварила планиране циљеве, односно да војну победу није успела да сразмерно капитализује и у политичко-дипломатском смислу. Међутим, Анкара и даље има огромну улогу, која није формализована, али је суштинског карактера, јер без договора са њом, свакако нема дугорочног мира и стабилности у подручју Закавказја.

УЛОГА ИРАНА У КРИЗИ

У Ирану живи велики број Азера (Frye 2021: 308), због чега се могао стећи утисак да ће Иран подржати Азербејџан у сукобу на Нагорно Карабаху, тим пре и што су у питању шиити. Међутим, та подршка је изостала, између осталог и због бројних спорова између Ирана и Турске, која се отворено ставила на страну Азербејџана. У Ирану је са великом политичком радошћу прихваћено потписивање мировног споразума, тим пре јер Турска у том споразуму није остварила никакву значајну улогу. Тај споразум је и релаксирао унутрашње политичке прилике у Ирану, јер је азербејџанска заједница у Ирану била све гласнија, у смислу притисака на иранско политичко руководство да подржи Азербејџан. У том периоду, званични Техеран је предложио склапање мировног споразума који је садржао

три тачке (Тучић 2021: 308). Прва се односила на повратак дела територије Нагорно Карабаха Азербејдану у складу са резолуцијама СБ УН из 1993. године (UNSCS/RES/822, UNSC S/RES/853, UNSC S/RES/874, UNSC S/RES/884), друга се односила на обавезу поштовања свих слобода и права јерменске националне заједнице у Нагорно Карабаху, а у трећој, осуда учешћа у рату на Нагорно Карабаху плаћеника из Сирије, који су били под пуном контролом Турске. План Ирана није добио спољнополитичку подршку, али је на тај начин Иран испољио иницијативу за прекидом рата и мировним решењем. Међутим, Иако је Иран подржао мировни споразум под покровитељством Руске Федерације, са великом забринутости посматра део споразума који се односи на изградњу коридора између Азербејдана и региона Накчивана преко јужних територија Јерменије, на основу чега Иран губи свој ексклузивитет с обзиром да ће се Азербејдан ослободити зависности од Ирана и убудуће транспорт неће морати да реализује преко иранске територије (Тучић 2021: 309).

ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду комплексност и дуготрајност кризе и сва досадашња превирања у региону Нагорно Карабаха, за квалитативну анализу били би потребни читави томови студија, који би знатно превазишли обим овог истраживања. Међутим, кроз резултате овог истраживања могу се сублимирати неколико важних закључака, од којих се неки посебно упечатљиви.

Прво, победа на војном пољу не гарантује тријумф и за преговарачким столом. Азербејдан је дефинитивно победник Другог рата на Нагорно Карабаху, али за преговарачким столом је могао да добије много више. Прилично чврста војна позиција азербејданске стране остварена у рату, није се отелотворила и потврдила на папиру мировног споразума.

Друго, губитак рата не значи увек и губитак власти. Јерменски премијер Пашињан је изгубио рат, међутим на новим изборима поново је добио највеће поверење грађана, што представља својеврсни апсурд, али је у политици много тога апсурдно, па се догађа и остварује.

Треће, Русија се спољнополитичким маневром и тајном дипломатијом активно укључила у кризу и наметнула се као главни актер по два кључна основа – мировни споразум и мировне трупе. Истиснула је и Турску из било каквог формалног учешћа у посредовању приликом смиривања кризе, чиме је Турска у завршној фази конфликта заправо остала без значајније улоге. Мада, као што је већ наглашено, Турска се свакако не сме занемарити и са њом се мора одржавати континуирана комуникација по питању Закавказја, с обзиром на њен огромни утицај, као и политичко, економско, војно и обавештајно присуство у овом региону. За разлику од Првог рата, Други рат на Нагорно Карабаху је у великој мери заобишао Сједињене Државе, Велику Британију и ЕУ. Иако ови субјекти испољавају велико интересовање за све процесе у региону Кавказа, пре свега у правцу њиховог коришћења за дестабилизацију Русије, овога пута њихово учешће је било сведено на минимум.

Што се тиче перспективе даљег развоја политичко-безбедносне ситуације на Нагорно Карабаху, са сигурношћу се може закључити да је конфликтни потенцијал у овом региону и даље изузетно висок, без обзира на прекид рата и потписан мировни споразум. Спорадични оружани конфликти и провокације и даље се догађају, упркос присуству руских мировних снага. Проблем добија на сложености и због чињенице да руководство Републике Нагорно Карабах има све заостреније односе са званичним Јереваном, тако да је питање колико ће у будућности Јерменија моћи да утиче на одметнуте јерменске политичке структуре у Нагорно Карабаху и бити гарант мировног споразума као једна од потписница. Са друге стране, јерменски побуњеници из Нагорно Карабаху у новом сукобу са азербејџанским снагама безбедности, без подршке јерменске армије, немају шансе да остваре успех на војном плану. Међутим, могу да изазову нови пожар и да поново актуелизују ангажовање свих регионалних сила у овом региону. У том ангажовању сила, конфликт увек може изаћи из првобитних оквира и проширити се у неком другом, условно речено, непланираном правцу. О томе треба посебно водити рачуна, имајући у виду војну снагу и политички потенцијал држава у региону Закавказја, њихових савезника и заинтересованих страна.

ЛИТЕРАТУРА

- Аветикян 2020: Геворг Аветикян. *Война 2020 гоа в Најорном Карабахе: рејональное измерение*. Санкт-Петербург: Европейский университет в Санкт-Петербурге.
- Nezavisne novine 2020. „Analiza sukoba u Nagorno Karabahu - istorijski ili geostrateški rat“. Banja Luka.
- Banković 2020: Živojin Banković. *Rat u Nagorno Karabahu: Masovna upotreba bespilotnih letelica, artiljerije i oklopa*. Beograd: Tango Six.
- Влачић 2020: Славиша Влачић. „Даљински управљане убице“, *Одбрана*.
- Vukosavljević 2021: Zoran Vukosavljević. *Rat u Nagorno Karabahu-analiza vazdušnog rata nad Nagorno Karabahom*. Beograd: Vojna knjižara.
- Grigorian 2003: Arman Grigorian. „The EU and the Karabakh conflict, in: South Caucasus a challenge for EU“. Ed. Pavel Baev et. al., *The South Caucasus: a challenge for the EU, Chaillot Paper*, No. 65. Paris: The European Union Institute for Security Studies, pp. 128-142.
- Jović-Lazić i Ladevac 2013: Ana Jović-Lazić i Ivona Ladevac. „Zamrznuti sukobi i pregovarački procesi u regionu Južnog Kavkaza“. *Međunarodna politika*, br. 1152, стр. 55-73. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Mamedov 2020: Eldar Mamedov. „How Iran views the Nagorno Karabakh Truce“, *Euroasianet*.
- Миловановић и Путник 2021: Бранислав Миловановић и Ненад Путник. „Улога и значај Турске у односима Јерменије и Азербејџана“. Ур. Драган Петровић, *Конфликтне зоне на јосйсовјейском јросйору и рејонална безбедносй*. Beograd: Институт за међународну политику и привреду, стр. 275-301.
- Митриновић Рашевић 2021: Биљана Митриновић Рашевић. „Пашињан освојио власт упркос томе што је изгубио рат“. *Полишика*, 23.06.2021.
- Михайловна Федоровская 2017: Ирина Михайловна Федоровская. *Најорный Карабах-болевая йочка Закавказья*. Москва: Хроника, события, комментарии, Национальный исследовательский институт мировой экономики и международных отношений им. Е.М. Примакова РАН.
- Nikolas 2020: Martin Nikolas. „Nagorno Karabah: ima li rata koji nije zbog novca?“, *Deutsche Welle*.
- Otašević 2020: Ana Otašević. „Pobednici i gubitnici rata na Južnom Kavkazu“, *Demostat*.
- Перишић 2015: Срђан Перишић. „Нова геополитика Русије“, *Одбрана*.

- Петровић 2008: Драган Петровић. *Геополитика њосјовјејској љросјора*. Београд: Прометеј Нови Сад и Институт за међународну политику и привреду.
- Петровић 2016: Драган Петровић. „Рат за Нагорно-Карабах, геополитичка анализа“, *Србин инфо*.
- IFIMES 2020. *Sukob Azerbejdžana i Armenije*. Ljubljana: IFIMES Institut.
- Ogul 2022: Tuna Ogul. „Armenija u 2021: Zaglavljena između rata i mira“, *Anadolu Agency*.
- Тучић 2021: Борис Тучић. „Конфликт у Нагорно-Карабаху 2020. године и дипломатија кључних регионалних и глобалних актера“. Ур. Драган Петровић, *Конфликтне зоне на њосјовјејском љросјору и рејонална безбедносј*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, стр. 301-320.
- S4P 2021: Support4Partnership. *U ruskim rukama: Nagorno-Karabakh nakon sporazuma o prekidu vatre*, Sarajevo.
- Frye 2012: Richard Frye. „Iran v. Peoples of Iran: General Survey“, *Iranica Online*.

ИНТЕРНЕТ САЈТОВИ

- Naked science – Новости науки, <https://naked-science.ru/>.
- Кавказский Узел – Новости Кавказа, <https://www.kavkaz-uzel.eu>.

Marko M. PAREZANOVIĆ

WAR ON NAGORNO KARABAKH IN 2020 - THE ROLE OF GLOBAL AND REGIONAL FORCES

SUMMARY

This paper analyzes the war in Nagorno-Karabakh between Armenia and Azerbaijan in 2020, called the Second War and won by Azerbaijan. In addition to the military analysis, research was also carried out on the topic of political, economic and security circumstances that preceded the outbreak of armed conflict, with special emphasis on the role of key foreign policy actors, primarily Russia, Turkey and Iran. Special attention was paid to foreign policy position of the United States on the said conflict. The analysis of the peace agreement, as well as all political and military- security implications that arose from that agreement and that could reflect on the further stability and preservation of peace in the Nagorno-Karabakh region was conducted. The research results indicate that regardless the signed peace agreement and cessation of armed conflicts between the Armenian and Azerbaijani armed forces, Nagorno-Karabakh still remains an area of high conflict potential, and in the future renewed armed conflicts can certainly be expected, at the beginning they could have limited potential, but certainly with a tendency to grow into a new war.

Key words: Nagorno-Karabakh, Armenia, Azerbaijan, war, drone, aircraft, diplomacy, peace agreement.